

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

**ВИХОВАННЯ ДРУЖНІХ СТОСУНКІВ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 401 групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Спеціалізація: дитяча психологія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Бурдюг Ганна Олександрівна
Керівник к.пед.н., доцент Горлова А.В.
Рецензент к.пед.н., доцент Саган О.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ДРУЖНІХ СТОСУНКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1 Особливості розвитку дружніх взаємин в молодшому шкільному віці.....	6
1.2 Позаурочна діяльність як одна з форм організації виховної роботи.....	11
1.3 Формування дружніх взаємин молодших школярів у позаурочній діяльності.....	16
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДРУЖНІХ СТОСУНКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	23
2.1 Діагностика рівня сформованості дружніх стосунків учнів початкової школи.....	23
2.2 Педагогічні умови оптимізації створення дружніх стосунків молодших школярів в позаурочній діяльності.....	35
2.3 Рекомендації вчителю щодо створення педагогічних умов оптимізації дружніх стосунків молодших школярів в позаурочній діяльності.....	37
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності.....	48
Додаток В. Довідка про перевірку на текстові збіги.....	50

ВСТУП

Актуальність теми. В наш час тема дружніх стосунків є дуже важливою. Сьогодні відбувається зміна ціннісних орієнтирів, діти виявляють риси конкуренції, ставлять себе на перше місце. Для створення демократичного суспільства, в якому люди поважають думку інших, де цінуються моральні якості, потрібно виховувати в дітей такі якості як дружелюбність, милосердя, толерантність та інші. Актуальність теми обумовлена необхідністю аналізу різних сфер розвитку особистості дитини, серед яких міжособистісні відносини з однолітками займають важливе місце. Дружні стосунки можна розглядати як таку форму близьких і особистісно значущих відносин, в якій найбільш повно розкривається вікова своєрідність відносин з однолітками і їх роль в психічному і моральному розвитку школяра.

Стосунки дітей з однолітками достатньо широко висвітлені в психологічних дослідженнях різного напрямку, але проблема дружніх відносин практично недостатньо вивчена. Однак не можна недооцінювати значення особистих стосунків дітей молодшого шкільного віку. Адже побудова таких відносин в підлітковому віці повинна спиратися на психологічний механізм що формується в молодшому шкільному віці.

Проблема дружніх взаємин молодших школярів є важливим питанням, адже спілкування і взаємини є головним чинником педагогічної діяльності. Вони впливають на якість і процес навчання, передбачають створення психологічного комфорту дітей в умовах освітнього процесу.

Молодший шкільний вік є в цьому контексті найменш дослідженим, незважаючи на те, що саме тут готується провідна діяльність наступного молодшого підліткового віку - особистісне спілкування. І навряд чи можна переоцінити значення близьких

відносин молодших школярів з однолітками, необхідних для повноцінної співпраці в навчальній діяльності.

Особливість дружніх стосунків молодших школярів останнім часом все більше привертає увагу психологів і педагогів. Дослідження даної проблеми пов'язане з більш глибоким вивченням спілкування дітей з однолітками і дорослими.

Досвід спілкування і міжособистісних дружніх відносин дитини з однолітками і дорослими є фундаментом для розвитку особистості дитини, становлення її у суспільстві.

Організацію виховного процесу в позаурочній діяльності досліджували

Видатні педагоги В. Сухомлинський, А. Макаренко, С. Шацький, К. Ушинський, В. Постовий, С. Гончаренко, І. Бех, Ю. Бабанський, М. Фіцула, Н. Волкова. Проблема міжособистісних відносин дітей з однолітками досить докладно вивчали Г. Костюк, Г. Глуменюк, В. Абраменкова, І. Дубровіна, М. Лисина, В. Мухіна.

Актуальність питання визначила тему нашого дослідження: «Виховання дружніх стосунків молодших школярів в позаурочній діяльності».

Об'єкт дослідження: освітній процес в початковій школі.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування дружніх стосунків молодших школярів в позаурочній діяльності.

Мета: обґрунтувати педагогічні умови формування дружніх стосунків молодших школярів в позаурочній діяльності .

У відповідності до мети дослідження були поставлені такі **завдання:**

1. На основі аналізу науково-методичної літератури розглянути особливості формування дружніх стосунків молодших школярів;
2. Розкрити потенціал позаурочної діяльності в процесі формування дружніх стосунків;

3. Провести діагностику рівня сформованості дружніх стосунків між молодшими школярами;

4. Обґрунтувати педагогічні умови формування дружніх стосунків молодших школярів в позаурочній діяльності та розробити рекомендації щодо створення таких умов.

Для реалізації мети та завдань дослідження було використано комплекс наукових **методів**: аналіз психолого-педагогічної літератури з поданої теми; вивчення матеріалів та публікацій з поставленої проблеми; аналіз та узагальнення передового педагогічного досвіду; діагностика рівня сформованості дружніх стосунків.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, де визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження; двох розділів; висновків; списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ДРУЖНІХ СТОСУНКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Особливості розвитку дружніх взаємин в молодшому шкільному віці.

Сьогодні проблема виховання підростаючого покоління є актуальною, формування у дітей таких взаємовідносин з оточуючими, які б спиралися на моральні принципи. У наш час це такі відносини як взаємодопомога, дружелюбність, піклування один про одного, взаємоповага. Ці якості є необхідними сучасному суспільству і тому їх так важливо розвивати у молодших школярів.

Гармонійно розвинена та людина, за словами К. Ушинського, у якої поєднані розум, моральна досконалість, фізична і естетична розвиненість. Головним він вважав моральне виховання [33].

В. Сухомлинський визнавав пріоритет морального виховання учнів в багатогранній діяльності педагогічного колективу школи. Цілком зрозуміло, що розумове, трудове і фізичне виховання повинні бути підпорядковані головному – вихованню в дитині людяності, тобто гуманного ставлення до природи, до суспільства, до інших людей і до самої себе [28].

Моральне виховання, виховання у колективі впливає на формування дитини як особистості, становлення її у суспільстві і визначенню її моральних якостей. До морального і колективного виховання належить формування дружби і дружніх стосунків дітей.

Друзі для дітей молодшого шкільного віку є необхідними для їхнього життєвого простору. Адже це в майбутньому це впливає на розвиток особистості дитини та її соціалізацію. Дружні відносини

молодших школярів спочатку виникають на підставі ігор, а згодом вони стають дружніми, міцними відносинами на основі довіри.

Дружба - це безкорисна взаємодопомога, вона заснована на щирості, доброзичливості, спільних інтересах. Дружба - особлива форма міжособистісних взаємин, яка характеризується індивідуально-вибірковими відносинами, прихильністю учасників спілкування, високим рівнем задоволеності міжособистісних контактів, взаємними очікуваннями позитивних почуттів [16].

Етапи розвитку дружніх стосунків у молодшому шкільному віці можна поділити на чотири періоди. Перший період діти 6-7 років - друзями є ті, хто разом грає, ділиться іграшками. Вибір друга характеризується зовнішніми причинами: діти сидять за однією партою, живуть в одному будинку. У цьому віці діти більше звертають увагу на поведінку, ніж на якість особистості. Дружні стосунки можуть виникати між дітьми як однієї, так і різних статей, вони неміцні і нетривалі, легко виникають і досить швидко можуть обірватися. Другий період діти 8-9 років – дружні відносини спираються на взаємній довірі та інтересі. Друг - той, хто подобається дитині і кому подобається він. З'являється прагнення мати єдиного друга(особливо у дівчат). Дружні стосунки об'єднують дітей однієї статі. "Зрада" друга сприймається дуже важко. Відносини досить стабільні. Наступний період діти 9-10 років - дружба ґрунтується на взаємній довірі і допомозі. Дружать діти однієї статі. Великого значення набуває спільні інтереси. З другом дитина може поділитися своїми страхами, переживаннями. Кількість друзів скорочується, стабільність відносин посилюється. Діти 10-11 років – дружні стосунки ґуртуються на відданості, довірі, прагненні краще зрозуміти один одного, впевненості та необхідності підтримки один одного. Дружать діти однієї статі. Діти прагнуть рівноправними у дружніх відносинах, часто не погоджуються і змагаються один з одним,

але вміють знаходити спільну мову. Дружба набуває відносно стабільний характер.

Дружні відносини з'являються вже в дошкільному віці. У дошкільнят яскраво проявляються їх емоційні особливості - легка збудливість, динамічність почуттів, швидкість переходу від одного душевного стану до іншого. Дружні зв'язки зав'язуються легко і безпосередньо. У їх виникненні істотне значення мають спільні ігри, заняття. Найбільш міцні зв'язки встановлюються зазвичай тоді, коли дружать діти однакового віку. Дружні стосунки в молодшому шкільному віці також ще емоційно-нестійкі, короточасні, слабо виражена усвідомленість і мотивація дружби. Вони легко виникають і руйнуються. У цьому віці дружать зазвичай діти однієї статі.

Молодші школярі, як правило дружать з однолітками або дітьми більш молодшого віку [12]. Дружні відносини у них виникають на основі їхньої взаємної привабливості, сумісності, спільних інтересів. Істотною рисою їх формування у дітей є уміння спілкуватися. Воно є засобом створення дружніх стосунків молодших школярів з однолітками. Щоб колективна діяльність сприяла формуванню особистості школяра, потрібно звертати увагу на характер спілкування між дітьми і внутрішньо колективні стосунки у процесі їхньої спільної діяльності [14].

Гуманне спілкування тісно пов'язані з дружніми стосунками. Воно включає в себе взаємодопомогу, доброзичливість, справедливість. Такі взаємини розвиваються на основі спільних інтересів, що є причиною і мотивом спілкування однолітків. І саме у спілкуванні з ними дитина проявляє себе, вона виявляє потребу у активності, пізнанні довкілля і у навчальному процесі. Якщо потреба у дружніх стосунках дитини незадоволена, то вона нічим не може бути компенсована, і це викликає у дитини несприятливі емоції, переживання.

У молодшому шкільному віці розвивається почуття симпатії. Воно відіграє важливу роль в утворенні малих груп, з яких складається колектив. Розширюється сфера усвідомлення учнями обов'язків, розуміння того, що невиконання правил поведінки завдає шкоди інтересам всього дитячого колективу і кожного учня. Життя в класі виступає як фактор формування у дітей моральних почуттів, зокрема почуття дружби, товарищескості, обов'язку, гуманності [11]. При цьому першокласники схильні переоцінювати власні моральні якості й недооцінювати їх у своїх однолітків. Проте з віком вони стають більш самокритичними.

Завдяки дружбі діти засвоюють соціальні поняття, опановують соціальні навички і розвивають самоповагу. У цьому віці найбільш розповсюдженою є групова дружба. Вона виконує безліч функцій, головними з яких є розвиток самосвідомості і формування почуття причетності, зв'язку із суспільством. Молодші школярі починають встановлювати більш близькі дружні відносини. Узи дружби дуже сильні, але недовговічні. Характер таких стосунків залежить від потреби кожної дитини в домінуванні, підпорядкуванні й автономії. Коли у дитини є кращий друг, якому вона може довіряти, вона навчається переборювати зняковілість у спілкуванні з іншими людьми.

Дружба може служити також засобом самовираження. Наявність навіть єдиного близького друга допомагає дитині перебороти негативний вплив самотності і ворожості з боку інших дітей. Система особистих відносин є найбільш емоційно-насиченою для кожної людини, оскільки пов'язана з її оцінкою і визнанням як особистості. Тому незадовільний статус в групі однолітків дитина переживає дуже гостро і нерідко є причиною негативних реакцій окремих дітей [1].

У молодшому шкільному віці відносини дружби найбільш реалізуються в контексті гри, але її психологічний зміст сильно змінюється з віком. Для наймолодших дітей друг виступає тільки як

партнер по грі. Протягом молодшого шкільного віку відбувається поступове виділення, розвиток і зміцнення власне дружніх відносин, і гра залишається лише діяльністю, в контексті якої ці відносини розгортаються [13].

Основним змістом розвитку дружби в цьому віці є формування стійкої прихильності до однолітка за участю емоційних і особистісних компонентів, а також усвідомлення цієї прихильності. У цьому сенсі дружба дитини цього віку готує його до наступного, вікового періоду, протягом якого особистісне спілкування відіграє роль провідної діяльності.

Дружні стосунки і товариство повинні виховуватися як у школі так і в громадській діяльності, в процесі створення згуртованого дитячого колективу. Завдання школи і батьків - показати дітям силу колективу, довести, що дружні і товариські відносини можуть бути міцними лише там, де є сильний колектив. У свою чергу розвиток дружніх стосунків і товариства у класі є найбільш важливим моментом у створенні колективу. Шкільні вечори, колективні ігри, різні види спорту, гуртки, обговорення прочитаних книг, колективні відвідування театру, екскурсії, туристичні походи, створюють сприятливі умови для розвитку дружніх стосунків і товариства [40].

Таким чином, дружні стосунки - позитивні стосунки, які є безкорисними і засновані на доброзичливості, щирості та спільних інтересах. Вибір друзів в молодшому шкільному віці має свої особливості. Спочатку він визначається за зовнішніми причинами: сидять за однією партою чи живуть в одному будинку. Згодом дружба ґрунтується на взаємній довірі і інтересі один до одного. Пізніше з'являються критерії дружби такі як взаємодопомога та відданість. Засобом створення дружніх стосунків дітей з однолітками в цьому віці є спілкування. Близькі стосунки з ровесниками, дружба, набувають велике значення для психічного розвитку дитини, оскільки готують провідну

діяльність наступного, молодшого підліткового віку - особистісне спілкування.

1.2 Позаурочна діяльність як одна з форм організації виховної роботи

Школа - це життєвий простір дитини. Тут вона проводить значну частину свого часу. Тому виховна робота повинна плануватися так, щоб вона могла сприяти становленню дитини як особистості і гуманізації стосунків між учнями. Важливу роль у цьому відіграє позаурочна діяльність.

Позаурочна діяльність - це освітня діяльність, здійснювана у формах, відмінних від класно-урочної, і спрямована на досягнення планованих результатів основної освітньої програми загальної освіти [22].

Позакласна виховна робота - різноманітна діяльність учителів, вихователів, спрямована на виховання учнів і здійснювана в позаурочний час [6, с. 170-173].

Позаурочна виховна робота тісно пов'язана з навчальною діяльністю школярів, та не дивлячись на це, являє собою автономну область навчально-виховного процесу. У цій сфері діяльності школярів відзначається більшою самостійністю, творчістю, індивідуальністю тощо [15]. Її мета полягає у задоволенні інтересів і запитів дітей, розвитку їх творчого потенціалу, нахилів і здібностей у різних сферах діяльності та спілкування. Домінуюча роль її організації належить класному керівнику, який є передусім організатором позакласних виховних заходів (організованої діяльності колективу, спрямованої на досягнення певної виховної мети), діє у співдружності з іншими педагогічними працівниками школи. Одночасно він є ініціатором залучення учнів свого класу до роботи гуртків, секцій у позашкільних закладах. Позакласна виховна робота спрямована на закріплення,

поглиблення знань, застосування їх на практиці, розширення кругозору учнів, формування наукового світогляду. Не менш важливим є вироблення умінь і навичок самоосвіти, розвитку творчих здібностей, організація дозвілля, культурного відпочинку [6, с. 170-173].

Основними завданнями позаурочної роботи є:

- Формування суспільно - громадського досвіду особистості;
- Розвиток, стимулювання та реалізація її духовного і творчого потенціалу;
- Створення системи пошуку, розвитку і підтримки юних талантів для формування творчої та наукової еліти у різних галузях суспільного життя;
- Залучення до особистісно - значущих соціокультурних цінностей, потреба у яких не забезпечується системою базової освіти;
- Задоволення потреб особистості у професійному самовизначенні;
- Забезпечення соціально - педагогічного захисту неповнолітніх та організації їх дозвілля;
- Розвиток психофізичних ресурсів зміцнення здоров'я , підтримка високої працездатності протягом усього періоду навчання;
- Виховання вольових якостей формування активної життєвої позиції, здорового способу життя засобами фізичної культури та спорту [15].

Відмінні особливості позаурочної діяльності:

- добровільність участі;
- можливість вибору дітьми форми своєї участі;
- активність і самостійність;
- особистісна значущість діяльності, творчість;
- особистісна орієнтованість роботи педагога;
- опора на ціннісні відносини;
- співпраця однолітків і представників різного віку;

- системність, що припускає вибір методів, засобів організації [22].

Особливість позакласної роботи полягає в добровільній участі в ній (учні обирають профіль занять за інтересами), суспільній спрямованості (зміст виховного впливу відповідає потребам суспільства, відображає досягнення науки, культури, мистецтва), ініціативності та самодіяльності учнів (врахування бажання дітей, їх пропозицій).

Існують різноманітні форми позакласної виховної роботи. Форми виховної роботи - варіанти організації виховного процесу, композиційна побудова виховного заходу. До них належать година спілкування, етичні бесіди, зустрічі з відомими людьми, екскурсії, обговорення книг, читацькі конференції, диспути тематичні, розважальні, вечори і ранки, свята, змагання, турніри, виставки, конкурси, колективні творчі справи та ін. Розглянемо деякі з них. Наприклад:

Зустрічі з відомими людьми. Мета їх може бути різною: профорієнтаційна (запрошують представників різних професій, викладачів вищих навчальних закладів), розвиток моральних, громадянських якостей (зустрічі з ветеранами війни, праці, спорту, мистецтва) тощо.

Обговорення книг, читацькі конференції. Влаштовують їх для пропаганди художньої та науково-популярної літератури серед учнів, активізації їх самостійності в оцінних судженнях, думках. Під час підготовки до них учні працюють над виступами з певних проблем (на матеріалі одного або кількох творів, творчості письменника, літературної або наукової проблеми). На конференції учні виступають з доповідями, повідомленнями, в яких висловлюють своє ставлення до твору або проблеми, ставлять інсценівки або переглядають уривки кінофільму. Підбиваючи підсумки, вчитель зосереджує їх увагу на найважливіших аспектах проблеми.

Виставки. Їх присвячують досягненням учнів в гуртках дитячої творчості та на уроках праці, у сфері образотворчого мистецтва, результатам краєзнавчих, туристичних походів. Екскурсоводи-школярі демонструють експонати, відповідають на запитання, організують обмін досвідом.

Масові свята: як дні, тижні, місячники підвищеної уваги до поезії, музики, театру, кіно, дитячої книги, концерти, олімпіади, конкурси тощо. У них беруть участь всі учні школи [6, с. 170-173].

До нових форм позакласної виховної роботи учнів початкової школи належать: ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, тематичний зошит, усний журнал, групова справа, оформлення альбому, уявна подорож, конкурси, ігри, школа ввічливості, моделювання, демонстрація, хвилини з мистецтвом, година спостереження, похід, пікнік, тренінг тощо. Ці активні методи, спрямовані на самостійний пошук істини та сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи і творчості, дружніх стосунків. Розглянемо деякі з них:

Проекти (дослідження) - це самостійне дослідження різних тем, що проводиться учнями протягом тривалого періоду часу, в кінці якого вони представляють певний результат.

Переваги проектів:

- допомагають побачити зв'язок між індивідом та зовнішнім світом;
- вчать самоорганізації для ведення будь якої діяльності, планування власного часу і роботи за графіком;
- дозволяють керувати процесом спілкування під керівництвом педагога;
- створюють можливості для взаємодії як один з одним, так і з різними людьми поза навчальним закладом;

Театралізовані форми роботи (ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, інсценування) - найскладніші й найцікавіші форми. Вони розкривають тему за допомогою художніх образів, засобів театралізації, використання творчих здібностей. Під час їх підготовки відбувається креативна діяльність педагогів та учнів [5].

Демонстрація - показ на позакласному занятті учням таблиць, схем, моделей, картин, відеофільмів, телепередач, фотографій.

Сюжетно - рольова гра - створення таких ситуацій, в яких кожен учасник отримує вигадане ім'я, якусь соціальну роль – педагога, лікаря, художника, науковця і т. д. Ведучий керує ходом бесіди. Рольова гра підвищує емоційний рівень учбової праці учнів, підвищує настрій, створює дружню атмосферу.

Отже, важливу роль у становленні дитини як особистості і гуманізації стосунків між учнями у школі відіграє позаурочна діяльність. Вона полягає у задоволенні інтересів дітей, розвитку їх здібностей та спілкування, сприяє формуванню критичного мислення, ініціативи і творчості. Важлива роль в цьому належить першому вчителю і педагогічному колективу школи які є організаторами позаурочної діяльності учнів. До форм організації позакласної діяльності належить година спілкування, етичні бесіди, зустрічі з відомими людьми, екскурсії, обговорення книг, читацькі конференції, диспути, свята, ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, тематичний зошит, усний журнал, групова справа, оформлення альбому, уявна подорож, конкурси, ігри, школа ввічливості, моделювання, демонстрація, хвилини з мистецтвом, година спостереження, похід, пікнік, тренінг тощо. Позакласна діяльність допомагає розвивати в учнів творчі здібності і позитивні стосунки з однолітками.

1.3 Формування дружніх взаємин молодших школярів у позаурочній діяльності

У молодших школярів на даному віковому етапі закладається база громадської дії, починає формуватися громадська спрямованість особистості. Так як молодший шкільний вік є найбільш сприятливим у моральному становленні особистості, здійснення основ соціального навчання вважається можливим і ефективним з метою формування соціальних цінностей учнів (дружніх стосунків, відповідальності, працьовитості, дисциплінованості, поваги до праці, самостійності та ін.) [9].

У молодшому шкільному віці закладається фундамент морального розвитку, відбувається засвоєння моральних норм і правил поведінки. Учні початкових класів вимагають особливої педагогічної уваги. З перших днів перебування в школі формується їхнє ставлення до школи, і освіти в цілому, до педагогів і однолітків, виробляються основи їх соціальної поведінки. Саме в цей період відбувається формування особистості і закладається вміння дисциплінувати себе, організовувати як особисту, так і групову діяльність, розуміння цінності співпраці, відносин у спільній діяльності, засвоюються правила і норми спілкування, яким дитина буде слідувати завжди і всюди незалежно від обставин, що складаються. Діти молодшого шкільного віку відрізняються своєю товариськістю. Але ця товарищість не має сильно вираженого характеру: школярі початкових класів знаходяться в хороших товариських взаєминах практично з усіма. У цьому віці вплив на дитину дитячого колективу величезний.

Позаурочна діяльність в початковій школі дозволяє вирішити цілий ряд дуже важливих завдань: забезпечити сприятливу адаптацію дитини в школі; оптимізувати навчальне навантаження учнів; поліпшити умови для розвитку учня; накопичити досвід творчої діяльності. Дружні

стосунки успішно формуються в спільній діяльності учнів [30]. Парні, групові, колективні форми організації навчання та спілкування в поєднанні зі значним для молодшого школяра змістом створюють умови для позитивного формування міжособистісних відносин у класному колективі, самовираження кожного його члена. Питання спілкування та взаємодії молодших школярів один з одним хвилюють їх більшою мірою, ніж оцінки і успішність в навчанні.

Дружелюбність як якість особистості виховується з ранніх років. Сприйняті нею, вони стають внутрішньою основою мотивації поведінки [27].

В якості основних засобів формування дружелюбності у молодших школярів використовуються етичні бесіди.

Етична бесіда - це організована й цілеспрямована розмова вихователя з дітьми на відповідну моральну тему; складається вона із запитань і відповідей.

Мета етичної бесіди - систематичне роз'яснення дітям норм і правил моралі, допомога в усвідомленні ними морального досвіду, формування громадської думки, розвиток критики і самокритики в дитячому колективі.

У процесі етичних бесід розв'язується ціла низка завдань морально-етичного виховання дітей. Серед них:

- формування узагальнених моральних уявлень про чесність, правдивість, скромність, дисциплінованість, колективізм та інші моральні категорії;
- виховання адекватної взаємооцінки та самооцінки відповідно до загальних норм і правил поведінки;
- формування свідомого ставлення дітей до виконання правил поведінки;
- спонукання дітей до позитивних моральних вчинків [10].

Коллективні бесіди проводяться з усім класом. Темати етичних бесід для формування в учнів дружніх стосунків можуть бути: «Дружба і товаришування», «Чесність і справедливість», «Чуйність і уважність» та інші.

Рівень розвитку мислення та пізнавальної діяльності учнів даного віку не завжди дозволяє їм всебічно осмислити і засвоїти сутність цих складних моральних стосунків [33]. Тому формування у молодших школярів цілісних етичних знань, як і виховання моральних якостей особистості, відбувається не відразу, а поступово, і займає певний період часу.

У молодших школярів переважає наочно-образне мислення. Вони ще навчаються сприймати, спостерігати. Завдяки яскравості і емоційності свого сприйняття в їх моральній свідомості дуже швидко і точно фіксуються певні моральні зразки і приклади поведінки. Це створює основу для формування в учнів цього віку моральних уявлень. Тому формування моральних знань, в тому числі і поняття про дружні стосунки, в учнів початкової школи необхідно будувати на основі яскравих прикладів і фактів, які переконливо розкривають, з урахуванням віку дітей, систему моральних норм і вимог і сприяють формуванню етичних уявлень [37].

Тому ефективним засобом формування у молодших школярів поняття дружніх стосунків є *приклад педагога*. У виховному впливу самого вчителя початкових класів, прояві з його боку чуйності і поваги до школярів, відповідальності за свої вчинки і слова, встановлення з ними доброзичливих відносин і співпраці укладені великі можливості для формування у молодших школярів етичних потреб і мотивів [29]. Досвід моральних відносин і поведінки молодших школярів ще незначний. Їм важливо усвідомити, що «добре» і що «погано». Їх задовольняє найчастіше простий висновок, сформульований учителем, його ставлення до тих чи інших сторін проявів моральності.

Також організація практичної діяльності та спілкування молодших школярів є однією з важливих умов формування у них моральних умінь, навичок і звичок. Однією з умов організації практичної діяльності в процесі формування дружніх стосунків є постановка загальних цілей у вигляді заходів і залучення всіх учнів в їх реалізацію [8]. Це можуть бути такі виховні заходи, як організація трудових справ, підготовка та проведення екскурсій, ярмарків, походи до музею, театру, масові свята, зустріч з відомими людьми, театралізовані форми роботи (ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра та інші), проектна групова діяльність, квести, тренінги, ведення блогу і т. д. Ці заходи привертають молодших школярів своїми яскравими і барвистими формами організації, викликають бажання брати участь в них, сприяють формуванню дружніх стосунків однолітків. Розглянемо деякі з них. Наприклад:

Екскурсія - це така форма навчання, при якій учні сприймають і засвоюють знання шляхом виходу до місця розміщення об'єктів, які вивчаються (природи, заводів, історичних пам'яток), і безпосереднього ознайомлення з ними. Екскурсії виконують низку важливих функцій: реалізують принцип наочності, підносять науковість навчання, зв'язок із життям, сприяють створенню дружніх стосунків серед дітей. У навчальних програмах для кожного предмета дається обов'язковий перелік екскурсій та їх зміст [21]. Екскурсія передбачає взаємодію учасників на основі їх колективної діяльності. В процесі спілкування діти об'єднуються, з'являється емоційне взаєморозуміння, утворюється єдність почуттів, думок, настроїв. Що позитивно впливає на формування дружніх стосунків молодших школярів.

Ще однією формою позаурочної діяльності, а також виховання в молодших школярів дружніх стосунків є *трудова діяльність*. Адже це колективна діяльність яка сприяє вихованню дружності, взаємодопомоги, працелюбності.

Трудове навчання є складовою частиною трудового виховання і означає процес навчання і вироблення у школярів умінь і навичок виконання тих чи інших трудових дій і операцій, бо праця є таким видом діяльності, в процесі якої:

- відбувається розумовий розвиток (дозволяє застосовувати набуті знання на практиці, поповнювати новою інформацією, перевіряти її достовірність та ін.);
- фізичний розвиток особистості;
- учні набувають конкретного морального досвіду, усвідомлюють моральні норми; засвоюють вироблені віками критерії краси людських стосунків, предметів, речей;
- учень вступає в різноманітні стосунки, які сприяють розвитку особистості.

Учні беруть участь у вирощуванні сільськогосподарських рослин на шкільній ділянці, доглядають домашніх тварин, квіти, ремонтують наочні посібники, виготовляють корисні речі, подарунки, іграшки для молодших дітей. Все це сприяє: формуванню працелюбності, моральних якостей, умінь і бажання працювати, створювати речі своїми руками, розвитку інтересів, згуртовує дітей, організації корисних занять у вільний час [32].

Також для виховання моральних і громадянських якостей у дітей доцільно влаштовувати *зустрічі з відомими людьми*. Наприклад зустріч з ветеранами війни, праці, спорту тощо.

Благодійні акції є дуже корисними для морального виховання молодших школярів. Адже вони сприяють виробленню таких якостей як милосердя, доброзичливість, дружелюбність, доброти, співчуття. Наприклад збір макулатури, допомога пенсіонерам, ветеранам в доставці продуктів чи прибиранню квартири, збір мусору в парку, посадка дерев, квітів.

Масові свята: дні, тижні, музики, театру, дитячої книги, концерти, олімпіади, конкурси. Ці свята допомагають згуртувати дитячий колектив, навчитись допомагати і підтримувати один одного, знайомство з новими друзями.

Театралізовані форми роботи, такі як ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра та інші. Допомагають колективу згуртуватися, під час підготовки відбувається креативна діяльність педагога і учнів, виховання моральних якостей особистості.

Проектна (дослідження) групова діяльність дає змогу дітям краще познайомитися один з одним, знайти нових друзів та разом провести цікаво час, що зміцнює дружні стосунки між дітьми.

Квест - групове завдання, яке орієнтоване на дослідницьку діяльність, розвиток логічного, творчого, критичного мислення дітей. Він згуртовує дітей, під час проходження квесту учасники підтримують один одного, разом шукають оригінальні рушення і підказки.

Тренінг - форма колективної роботи, де відбувається активна участь і творча співпраця учасників між собою і педагогом. Для формування дружніх стосунків в класному колективі тренінги можна проводити за такими темами: «Ти і твої друзі», «Дружба. Умій дружити», «У дружбі наша сила» та інші. Мета таких тренінгів: формувати уміння дітей спілкуватися, підтримувати товариські стосунки, співпрацювати, висловлювати свої думки, слухати; вчити правильно обирати собі друзів, цінувати своїх друзів, знайомитися з новими друзями.

Ведення блогу. Дітям можна дати завдання створити і вести блог свого класу. Дана робота дасть дітям змогу краще познайомитися, пізнати один одного, згуртувати їх під час спільної роботи, сформувати дружню атмосферу в класі.

Таким чином, молодший шкільний вік є найбільш позитивним у моральному вихованні особистості. В цьому віці закладається

фундамент морального розвитку, відбувається засвоєння моральних норм і правил поведінки. Ефективним методом морального виховання молодших школярів є позаурочна діяльність, яка в тому числі сприяє вихованню дружніх стосунків серед школярів. Вихованню дружніх стосунків молодших школярів в позаурочний час сприяють: етичні бесіди на дану тему, екскурсії, приклад педагога, трудова діяльність, зустріч з відомими людьми, благодійні акції, масові свята (дні, тижні музики, театру, дитячої книги, концерти, олімпіади, конкурси), проектна групова діяльність, театралізовані форми роботи (ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра та інші), квести, тренінги, ведення блогу та інші.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДРУЖНІХ СТОСУНКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Діагностика рівня сформованості дружніх стосунків учнів початкової школи

Для визначення рівня виховання дружніх стосунків учнів молодшої школи в позаурочний час ми провели дослідження на базі школи № 28, міста Херсон. В констатувальному експерименті брали участь 20 учнів початкової школи, 3-А класу.

Метою дослідження є експериментально дослідити сучасний стан сформованості дружніх стосунків молодших школярів.

Експериментальна перевірка передбачає такі етапи:

- дібрати методики дослідження;
- визначити кількість досліджуваних;
- вибрати спосіб проведення експерименту;
- кількісний та якісний аналіз дослідження;
- сформулювати висновки з результатів дослідження.

Виходячи з цілей роботи вся експериментальна програма, складається з двох частин, в які включені найбільш оптимальні методи дослідження.

Перший етап – присвячений виявленню рівня виховання дружніх стосунків молодших школярів в позаурочний час.

Другий етап – де здійснювались систематизація, узагальнення та аналіз отриманих експериментальних даних, формувались висновки.

Критерії дослідження:

- Виявлення рівня дружніх стосунків молодших школярів;
- Міжособистісні і міжгрупові відносини;
- Згуртованість учнів молодшої школи;
- Емоційне захоплення і переживання за однолітків (відношення до однолітків).

Дослідження проводилося за допомогою таких методик, як:

1. Методика «Мозаїка».
2. Соціометричний тест.

Розглянемо більш детально рекомендації по застосуванню підібраних методик:

1. *Методика «Мозаїка»*. Дана методика направлена головним чином на виявлення емоційного захоплення діяльністю однолітків і реакції на його заохочення і покарання дорослими. За допомогою неї ми зможемо виявити ступінь цікавості до ровесника і емоційне співчуття в його діях, а з іншої – характер реакції на оцінку однокласника.

Одній дитині було запропоновано скласти мозаїку, адаптовану для її віку. За його діями спостерігав дорослий і однокласник. В першій частині експерименту дорослий давав негативну оцінку діяльності дитини – висловлював свої сумніви, говорив іншому про те, що його товаришу поки не вдається скласти мозаїку, що в нього це погано виходить, і спостерігав за реакцією свого співбесідника.

В другій частині експерименту дорослий, навпаки, починав хвалити дитину, що намагалась довести розпочате нею діло до кінця і все ж таки скласти мозаїку. Тут також фіксувались реакції іншого досліджуваного. Після того, коли перша дитина справляється з завданням, другий приступав до його виконання.

Був також введений мотив змагання: дітям говорилося, що вони збирають мозаїку на час. При обробці результатів, отриманих при проведенні цієї методики, степінь прояву емоційного захоплення діяльністю і переживання другої дитини оцінювались за наступною шкалою:

- 0 балів – повна байдужість до однолітків;
- 1 бал – низький ступінь емоційного захоплення;
- 2 бали – середній ступінь емоційного захоплення;
- 3 бали – висока степінь емоційного захоплення.

Щоб виявити вираженість емоційного захоплення був введений критерій його знака: позитивні, нейтральні і негативні прояви уваги до іншого в різних експериментальних ситуаціях. Позитивні прояви – підтримка іншого, співчуття. Надання допомоги, підказка товаришу та ін. Такі діти захищали свого товариша («Ну чому, вона вміє!»), раділи його успіхам («Ну ось, молодець, зразу зрозумів!»).

До негативних проявів емоційного захоплення віднесли ненадання допомоги не дивлячись на пряме прохання, розчарування через успіхи іншого, іронія, невдоволення («Так, голова – два вуха!»).

Нейтральними вважаються прояви, які не носили ярко вираженого характеру. Такі діти, як правило, були пасивні, на ситуацію реагували слабо, або ж просто сиділи з посмішкою, але в тому що відбувалося не брали участі.

Реакція дітей на заохочення і покарання дій однолітків були названі адекватною, коли дитина не погоджувалась з негативною оцінкою (переконували дорослого, що його товариш робить все правильно, що він обов'язково справиться, шукав оправдовуючі аргументи, підбадьорював його).

Неадекватною вважається радість при покаранні дій товариша, згода з негативною оцінкою дорослого і пригнічення при виді успіху товариша (зниження настрою, явне невдоволення успіхом,

демонстративне невдоволення). Байдужою вважалась реакція, коли дитина не звертала уваги не на товариша, не на дорослого, а була зайнята тільки собою.

Таким чином, в цій методиці фіксувався рівень емоційного захоплення діями і переживаннями товариша, і відношення дитини до однолітка в ситуації успіху і поразки останнього.

2. *Соціометричний тест*. Дана методика розроблена Дж.Морено та має широке застосування для діагностики міжособистісних і міжгрупових відносин з метою їхньої зміни, поліпшення та удосконалювання.

За допомогою соціометричного тесту ми виявимо типологію соціального поведіння молодших школярів в умовах класу та проаналізувати соціально-психологічну сумісність членів конкретних груп.

Соціометричний тест передбачає виявленню таких складових:

- а) виявлення рівня дружніх стосунків та навпаки;
- б) виявлення «соціометричних позицій», тобто співвідносного авторитету членів групи по ознаках симпатії-антипатії, де на крайніх полюсах виявляються «лідер» групи і «відкинутий»;
- в) виявлення внутрішньо групових підсистем, згуртованих утворень, на чолі яких можуть бути свої неформальні лідери.

Проведення соціометрії допоможе виявити формального та неформального лідера в класі. Дана методика проводиться груповим методом та не вимагає великих часових витрат.

Існує дві форми проведення соціометричної процедури, перша непараметрична процедура, вона проводиться з групою близько 11 осіб, та параметрична процедура, яка проводиться з кількістю близько 20 осіб. Ми обрали другий варіант.

Молодшим школярам пропонують обрати фіксоване число з усього класу. Величина обмеження числа соціометричних виборів одержала назву «соціометричного обмеження» чи «ліміту виборів».

Такий спосіб значно підвищує надійність соціометричних даних і полегшує статистичну обробку отриманих результатів. Тим самим ліміт виборів знижує імовірність випадкових відповідей і дозволяє стандартизувати умови виборів у групах різної чисельності в одній вибірці, що й уможлиблює зіставлення матеріалу по різних групах. Проведення даної методики повинно проводитись з урахуванням таких вимог:

- опитування можна проводити у класі чи групі, що мають певний досвід подібної спільної діяльності;
- розмір класу повинен давати можливість активного безпосереднього спілкування в межах дослідження;
- запитання, що задаються повинні давати собою критерії;
- зміст обраного критерію повинен бути ясним та зрозумілим для всіх членів класу, який приймає дослідження;
- необхідно вказати можливу кількість виборів. В такому випадку можна отримати повну картину взаємовідносин у класі;
- молодші школярі повинні ясно уявляти собі межі та обирати партнерів для спільної діяльності тільки в межах класу та групи однолітків з якою він товаришує;
- кожен з учнів повинний самостійно роботи вибір не радившись з іншими однолітками.

Питання які ми сформували під час проведення соціометричної методики, були наступні:

З ким би Ви хотіли зустрітись та пограти після школи?

З ким би Ви не хотіли зустрітись та пограти після школи?

З ким Ви б хотіли піти на відпочинок (пікнік)?

З ким Ви б не хотіли піти на відпочинок (пікнік)?

Коли соціометричні картки заповнені і зібрані, починається етап їхньої математичної обробки. Найпростішими способами кількісної обробки є табличний, графічний і індексологічний.

Зібрані результати формують у матрицю за допомогою умовних позначок. Таблиці результатів заповнюються окремо по різних критеріях виборів.

На відповідних перетинаннях цифрами +1, +2, +3 позначають тих, кого вибрав кожен випробуваний у першу, другу, третю чергу, цифрами -1, 2, -3 – тих, кого піддослідний не обирає в першу, другу і третю чергу. Після того, як позитивні і негативні вибори занесені в таблицю, треба підрахувати по вертикалі алгебраїчну суму всіх отриманих кожним членом групи виборів (сума виборів).

Потім треба підрахувати суму балів для кожного члена групи, з огляду на при цьому, що вибір у першу чергу дорівнює +3 балам (-3), у другу – +2 (-2), у третю – +1(-1). Після цього підраховується загальна алгебраїчна сума, що і визначає статус у групі.

Серед переваг соціоматриці є можливість представити вибори учнів у числовому виді, це дозволяє проранжувати членів групи по числу отриманих і відданих виборів, встановити порядок впливів у класі один на одного. За допомогою соціоматриці будуюмо соціограму яка представляє собою карту соціометричних виборів.

Соціограма відображає реакції випробуваних один на одного при відповідях на соціометричний критерій. Соціограма дозволяє здійснити порівняння структури взаємин у групі в просторі. За допомогою неї можна встановити наочне представлення про внутрішню групову диференціацію членів групи за їх статусом чи популярністю.

Отже, на нашу думку, підібрані нами методики є якомога ефективними за для визначення рівня виховання дружніх стосунків учнів молодшої школи.

Результати дослідження. На основі підбраної нами методичної бази розглянемо результати емпіричного дослідження.

В результаті проведення Методики «Мозаїка», ми сформували результати у таблиці 2.1

Таблиця 2.1

Результати проведеної методики «Мозаїка» в молодшій школі

Відношення до однолітків	Кількість учнів	Кількість у %
Повна байдужість до однолітків	-	-
Низький ступінь емоційного захоплення	2	10%
Середній ступінь емоційного захоплення	12	60%
Високий ступінь емоційного захоплення	6	30%

Отже, результати даної методики вказали нам на те, що повної байдужості до однолітків не має ні в кого.

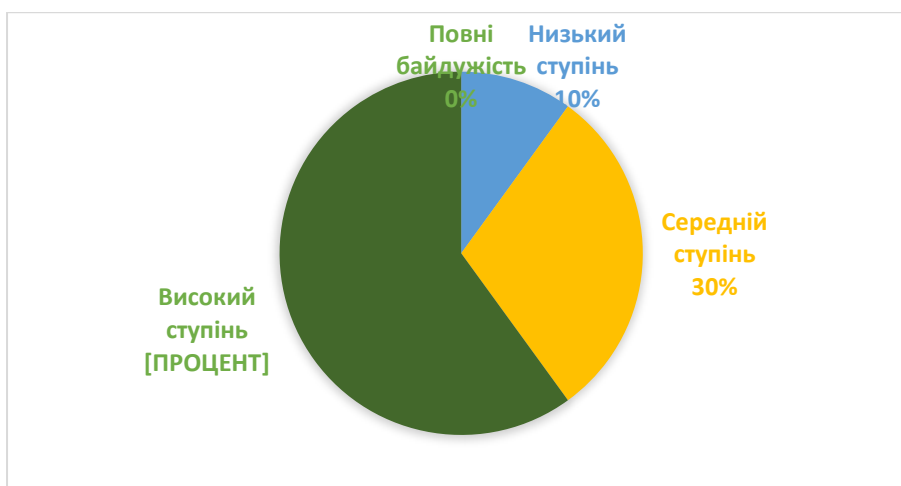

Рис. 2.1 Результати проведеної методики «Мозаїка» в молодшій школі

Низький ступінь емоційного захоплення мають 2 (10%) молодших школярів, це означає, що ненадання допомоги не дивлячись на пряме прохання не відбувається зі сторони однолітка, але натомість у таких учнів поширеним є розчарування через успіхи іншого, іронія, невдоволення.

Середній ступінь емоційного захоплення мають 12 (60%) учнів, такі діти захоплено радіють діяльності однолітків але все ж таки значну частину діяльності приділяють своїй особистій діяльності.

Останньою є шкала високого ступеню емоційного захоплення, такий показник мають 6 (30%) учнів. Таким діям притаманно співпереживання почуттям однолітків, він захоплений діяльністю товариша забуваючи про свої переживання та свою діяльність.

За допомогою соціометричного дослідження було визначено офіційну (формальну) та неофіційну (неформальну) структуру класного колективу.

Офіційна структура колективу клас виглядає наступним чином:

За офіційним критерієм лідерами класу стали: Ірина З. має 7 отриманих виборів та 2 взаємний, натомість Євгенія Л. має 6 отриманих виборів з них 2 взаємних. Дані учні виявляють високі успіхи в навчанні,

беруть активну участь у житті класу та школи, користуються повагою серед вчителів та авторитетом серед однокласників.

До «зони наближених» за офіційним критерієм потрапили 6 учнів, котрі отримали середню кількість виборів. Ці учні добре вчаться та на думку однокласників є відповідальними і серйозними: Вікторія Б. котра має 5 отриманих відповідей та 4 взаємних, Аліна Г. у якого 5 отриманих відповідей із них 2 взаємних, Єгор Ж. котрий також має 5 отриманих відповідей але з них 3 взаємних, Дмитро К. з 5 отриманими відповідями з яких 1 взаємна, Микола К. має 5 отриманих відповідей та 3 взаємних, Марія М. має також 5 отриманих відповідей з яких 3 взаємних.

У «зону знехтуваних» за тим же критерієм потрапили 8 учнів, котрі отримали невелику кількість виборів. Одні з них посередньо вчаться або порушують дисципліну на уроці, інші спілкуються лише з окремими учнями і не беруть активної участі в житті класного колективу. До них можна віднести: Ольга Б., Павло Б., Дарія Г., Аліса Г., Константин З., Микола Л. вони всі мають однакові показники по 4 загальних відповіді та 2 взаємних. До їх групи також відносяться Дмитро О. і Кирил С., котрі мають також по 4 загальних отриманих відповіді але Дмитро О. 3 взаємні, а Данил О. має 1 взаємну відповідь.

У «зону ізольованих» за офіційним критерієм потрапили 3 учні: Надія З. у котрого 2 отримані відповіді та 1 взаємна, Ірина К. котрий має 3 отримані відповіді та 1 взаємну, Олег Н. має 3 отримані відповіді та 2 взаємні. У ході бесіди з учнями класу виявилось, що на їх думку вони є дуже невідповідальними у навчанні та не вміють вести спілкування.

Неофіційна структура колективу даного класу виглядає таким чином:

Лідерами класу за неофіційним критерієм стала Ірина З. Вона отримала найбільшу кількість виборів однокласників (7 відповідно). Учні класу визнали її популярною. Бажання спілкуватися з нею виявили

як хлопці, так і дівчата. Ірину визнали цікавою, веселою та відповідальною. Вона легко знаходить спільну мову з однокласниками та вчителями, займає активну громадянську позицію та приймає активну участь в житті класу.

До «зони наближених» за неофіційним критерієм потрапили 5 учнів. Вони є активними і хоча менш популярними, ніж лідери, все ж користуються значною повагою та авторитетом серед однокласників.

У «зону знехтуваних» потрапило десять учнів, котрі мало спілкуються з однокласниками та є неактивними у житті класу.

До «зони ізольованих» потрапили три учні, що свідчить про розгалужену систему міжособистісних стосунків в колективі.

Серед визначення показників рівня згуртованості в класі то ми отримали такі дані.

Таблиця 2.2

Результати групової згуртованості учнів молодшої школи

Значення індексу	Кількість осіб	Кількість у %
Низький (0-0,49)	-	-
Нижче середнього (0,5-0,59)	3	15%
Середній (0,6-0,69)	8	40%
Вище середнього (0,7-0,85)	6	30%
Високий (0,85-більше)	2	10%

Отже, високий рівень згуртованості у класі мають 2 особи, вище середнього 6 учнів, середній рівень 8 осіб та нижче середнього 3 учні.

Таблиця 2.3

Результати індексу соціометричного статусу

Значення індексу	Кількість осіб	Кількість у %
Позитивний статус	7	35%
Негативний статус	13	65%

Отже, індекс позитивний статусу мають 7 (35%) осіб: Вікторія Б., Ольга Б., Павло Б., Дарія Г., Ганна Г., Надія З., Данил О., це вказує на їх гарне положення в класі, до цих учнів дослухаються, їх поважають, з ними прагнуть всі товаришувати. Натомість 13 (65%) мають індекс негативного статусу у класі такі учні не схильні до лідерства, не мають чітко вираженого потенціалу в класі.

Залежно від коефіцієнта задоволеності положенням у класному колективі за офіційним критерієм, учнів можна віднести до однієї з 4-х груп.

До I групи потрапили учні з коефіцієнтом задоволеності 80%-100%. Таких учнів у класі 4 учня.

До II групи потрапили учні з коефіцієнтом задоволеності 60%. Таких у класі 13 осіб.

У III групі опинилися учні з коефіцієнтом задоволеності, що становить 40%. Таких у класі 3 осіб.

Таблиця 2.4

Результати індексу коефіцієнт задоволеності

Значення індексу	Кількість осіб	Кількість у %
Високий	4	20%
Середній	13	65%
Низький	3	15%

Отже, більша частина класу задоволена своїми дружніми стосунками з однолітками у класі та має середній показники 13 (65%) осіб, високий показник має тільки 4 (20%) учня, та низький (15%) учнів.

Колектив класу розділений на мікрогрупи:

1 мікрогрупа складається з семи учнів: Вікторія Б., Олег Г., Єгор Ж., Ірина К., Марія М., Данил О., Кирил С.

2 мікрогрупа складається з чотирьох дівчат: Аліна Г., Ольга Б., Ірина З. та Ірина К.

До складу 3 мікрогрупи входять як хлопці: Павло Б., Єгор Ж., Константин З., Микола Л.

На мою думку, розподіл на такі мікрогрупи спричинений різницею інтересів між хлопцями та дівчатами. Дані мікрогрупи не ворогують між собою, мають доброзичливі стосунки та не заважають спільному навчально-виховному процесу.

Є у класі учні, котрі ще не визначилися зі своїм місцем у колективі класу. Це Надія З., Дмитро К., Данил О., котра виявляє активне бажання спілкуватися з хлопцями і майже повністю ігнорує спілкування з дівчатами.

Таким чином, здійснивши експериментальне дослідження ми змогли проаналізувати та виявити рівень виховання дружніх стосунків молодших школярів в позаурочній діяльності. На питання «З ким би Ви хотіли зустрітись та пограти після школи?» відповіли 18 учнів із них 11 взаємний вибір. Питання «З ким би Ви не хотіли зустрітись та пограти після школи?» учні мають 4 взаємні відповіді, це означає, що в позаурочний час вони не мають товариських стосунків і не мають бажання товаришувати. На питання «З ким Ви б хотіли піти на відпочинок (пікнік)?» 14 учнів отримали позитивні взаємні відповіді. Та на питання «З ким Ви б не хотіли піти на відпочинок (пікнік)?» Учні мають 3 взаємних відповіді.

Отримані результати дають підставу до такого висновку, що рівень дружніх, та товариських стосунків у класному колективі знаходиться на середньому рівні. Для покращення дружніх відносин в класі ми пропонуємо в наступному пункті педагогічні умови оптимізації створення дружніх стосунків молодших школярів в позаурочній діяльності.

2.2 Педагогічні умови оптимізації створення дружніх стосунків молодших школярів в позаурочній діяльності

Здійснивши дослідження дружніх відносин в класному колективі нами було виявлено середній рівень дружніх та товариських стосунків. Тому ми пропонуємо наступні педагогічні умови оптимізації створення дружніх стосунків молодших школярів в позаурочній діяльності. Для формування дружніх стосунків серед молодших школярів та створенню позитивних міжособистісних відносин в дитячому колективі, вчителю як керівнику виховним процесом потрібно створювати відповідні педагогічні умови. А саме:

1. Створити атмосферу в класі, як сприяла б виникненню позитивного дружнього ставлення дітей до однолітків;
2. Планувати систематичну виховну роботу таким чином, щоб вона сприяла формуванню цінності друга, дружби та створювала дружні стосунки серед учнів;
3. Створити безпечне виховне середовище (фізична, психічна та емоційна безпека);
4. Залучити кожного учня до цілеспрямованої спільної позаурочної діяльності з використанням сучасних освітніх технологій.

Для реалізації запропонованих педагогічних умов в дитячому колективі потрібно створювати атмосферу доброти, довіри, взаємодопомоги, розвивати позитивні емоції у дітей, а також керувати негативними емоціями. У дітей необхідно розвивати наступні уміння:

- Уміння прощати. Прощати своїм друзям і недругам, не таїти в собі образу ні на кого, не формувати в собі бажання помсти;
- Уміння управляти страхом. Одне з головних проявів страху - це страх потерпіти невдачу. Отримати двійку, образливе зауваження.

Організовувати виховну роботу можна за такими темами: «У колі щирих друзів», «Добре тому жити, хто вміє дружити», «Дружба -

найкращий скарб» та ін. Метою виховної роботи може бути: формування добрих відносин між дітьми в класі, створення дружнього дитячого колективу; розвивати уміння дітей спілкуватися та підтримувати товариські стосунки, співпрацювати, слухати, висловлювати свою думку; вчити правильно обирати собі друзів, виробляти в собі якості, що сприяють дружбі; розкрити значення дружби в житті кожної людини; виховувати тактовне ставлення до людей, потребу в друзях, чемне ставлення учнів одне до одного, доброзичливість.

Слід намагатися не розвивати в дитячому колективі таких негативних явищ, як насильство, булінг, кібербулінг тощо. Необхідно створити безпечне освітнє середовище у класі та школі. І варто запобігати наслідкам впливу на особистість дитини негативних чинників. В школі діти повинні відчувати себе захищеними, в безпеці.

Для формування такого середовища ми рекомендуємо:

- Встановлення правил у класному колективі;
- Систематичне проведення ранкових зустрічей;
- Формування спільних інтересів;
- Участь дітей у організації освітнього процесу.

Виховання дитини передбачає становлення її як особистості. Індивід відчуває себе особистістю, коли усвідомлює власну гідність, унікальність, цінність. Тому, ми вважаємо, що для формування відповідних педагогічних умов доцільно, щоб кожна дитина сформувала позитивне ставлення в першу чергу до самого себе і до інших.

Залучити кожного учня до цілеспрямованої спільної позаурочної діяльності, наприклад участі у тренінгах, квестах, спільних походах, ведення блогу, участі у святах, ярмарках, виставках та інше. Це дасть змогу згуртувати класний колектив, краще дітям познайомитися, почути думки кожного і висловити свої, що значно покращить дружні стосунки в класі.

Також слід навчити дітей заводити друзів, підтримувати дружні стосунки, вміти товаришувати, навчити обирати друзів. Для цього можна провести тренінгові вправи на відповідні теми або виховні години.

Отже, ми вважаємо, що для ефективного формування дружніх стосунків в класному колективі вчителю слід дотримуватися таких педагогічних умов:

1. Створити атмосферу в класі, як сприяла б виникненню позитивного дружнього ставлення дітей до однолітків;
2. Планувати систематичну виховну роботу таким чином, щоб вона сприяла формуванню цінності друга, дружби та створювала дружні стосунки серед учнів;
3. Створити безпечне виховне середовище;
4. Залучити кожного учня до цілеспрямованої спільної позаурочної діяльності з використанням сучасних освітніх технологій.

2.3 Рекомендації вчителю щодо створення педагогічних умов оптимізації дружніх стосунків молодших школярів в позаурочній діяльності

Виховати у молодших школярів дружні відношення один до одного - це дуже важливий і важкий процес. Під час такої роботи вчителю потрібно намагатися розвивати у дітей співпереживання і переживання до інших дітей. Ми рекомендуємо вчителю, як керівнику учнівського колективу, для створення в класі дружніх стосунків між молодшими школярами, перш за все поставити перед собою мету - зібрати дітей в дружний колектив, виховати в учнів позитивні якості, які б сприяли створенню дружніх стосунків у молодших школярів, таких як любов, доброзичливість, щедрість, співпереживання.

Для формування дружніх стосунків в класному колективі ми пропонуємо таку програму:

1. Година спілкування «Я і мої друзі», «Дружба єднає щирі серця», «Умій дружбою дорожити», «Я – справжній друг?», «Хто твій справжній друг» та інші.
2. Створення відеороликів до ранкових зустрічей з тем «Дружба - найбільший скарб», «У колі вірних друзів», «Справжній друг», «Мої друзі», «Шкільні друзі», «Як ми дружимо» та інші.
3. Свято дружби. Започаткувати святкувати це свято кожного року. І в цей день вибирати найкращих друзів року.
4. Тренінги «Навчимося оцінювати вчинки інших», «Ти і твої друзі», «Дружба. Умій дружити», «У дружбі наша сила» та інші.
5. «Мої медіа друзі». Створити презентацію про своїх реальних і медіа друзів.
6. Ведення блогу. Діти можуть вести блог класу, за згоди батьків, де будуть висвітлені значні події класу, свята, вітання тих у кого день народження та інше.

Виховуючи в учнів дружні стосунки в позаурочний час в процесі ігрової діяльності також варто використовувати сучасні методи: ранкові зустрічі, казкотерапія.

Ранкова зустріч – це зустріч на початку дня учнів класу з педагогом. Сидячи в колі один проти одного, кожна дитина вдумливо і поважно вітається з іншими дітьми, після чого впродовж короткого часу ділиться власним досвідом зі своїми товаришами, які з повагою слухають її, ставлять свої запитання. Після цього вся група бере участь у короткій груповій вправі, спрямованій на розвиток академічних навичок, почуття команди та відчуття єдності. Ранкова зустріч закінчується обміном щоденними новинами, які зазвичай готує педагог, щоб представити навчальні завдання дня.

Ранкові зустрічі сприяють створенню дружніх стосунків у колективі класу. Члени такого колективу пов'язані один з одним спільними інтересами та цінностями. Діти, які відчують себе частиною колективу, виходять за межі свого безпосереднього інтересу заради користі групи. Вони піклуються один про одного. Вони знають сильні сторони кожного учня класу та можуть за потреби їх використовувати. Вони навчаються один від одного, розширюючи знання і досвід усіх членів колективу. У процесі спільної роботи виникає довіра поміж членами колективу.

Також під час ранкових зустрічей відбувається розвиток навичок спілкування між дітьми, а це сприяє створенню дружніх стосунків. Уміння говорити й слухати є найважливішими якостями, які необхідні для демократичної культури. Учні молодших класів можуть висловлювати свою точку зору, чути відмінні думки інших людей, аналізувати їх. Ранкова зустріч дає дітям змогу брати участь у групових обговореннях, а педагогам – моделювати й активно розвивати в дітей уміння та навички ефективного спілкування.

Під час ранкових зустрічей відбувається розвиток соціальних навичок. Завдяки практиці ранкової зустрічі, учні початкової школи переходять від зосередження уваги на власній особистості до охоплення нею інших. Соціальні переваги цього підходу сприяють розвитку емпатії, активному слуханню однолітків, навчають дітей розуміти позиції інших людей. Уміння сприйняти точку зору іншої людини руйнує упередженість, сприяє толерантності та визнанню відмінностей. Такі соціальні компетентності допомагають людям жити у взаємній повазі, створюють умови для позитивного, відкритого спілкування між окремими членами суспільства. Це основні навички, необхідні для демократії.

Створення позитивного настрою - це є ще одним завданням ранкових зустрічей. Повсякденні справи, які практикуються під час

проведення ранкової зустрічі, допомагають учням зблизитися зі своїми однолітками, навчитися співпрацювати, утримуватися від критики інших, поважати інших як особистостей [24].

Виховання позитивних відносин в учнівському колективі, а також створення дружніх стосунків між молодшими школярами сприяють ранкові зустрічі. Темати таких ранкових зустрічей можуть бути: «Дружба - найбільший скарб», «У колі вірних друзів», «Справжній друг», «Мої друзі», «Шкільні друзі», «Як ми дружимо» та інші. Мета таких зустрічей розкрити значення дружби в житті людини; з'ясувати критерії справжньої дружби; допомогти дітям правильно вибрати друзів; сприяти формуванню доброзичливого й толерантного ставлення до людей.

Наприклад ранкова зустріч за темою «Справжній друг». На початку ранкової зустрічі учасники вітаються і обмінюються інформацією. Потім відповідно до теми проводяться вправи. Наприклад гра «Сонечко». В центрі на дошці записуємо слово «дружба», від нього проводимо промінчики на яких записуємо асоціації які виникають у дітей до цього слова. На наступному етапі можна провести вправу «Крісло автора». Бажаючи можуть висловити свої думки до теми «Хто для тебе справжній друг?». Як підсумок можна разом з дітьми створити закони дружби яких би вони намагалися дотримуватися. На закінчення розучити пісню про дружбу.

Казкотерапія. Мета казкотерапії - перетворення негативних образів на позитивні. У казках діти бачать не реальний світ, а те враження, яке він на них справляє, тобто свій внутрішній стан.

Що стосується дітей молодшого шкільного віку, то вони люблять робити героями своїх казок:

у віці 6 - 7 років - образи з мультфільмів, відомих казок;

у віці 7 - 10 років - герої схожі на самих дітей.

Казка суттєво впливає на психіку дитини. Але обов'язкові дві умови:

1. Казка повинна відповідати розумовому розвитку та віку дитини.
2. Кожне заняття казкотерапією має закінчуватися обговоренням.

Ключове запитання - чого навчила казка?

З казкою вчителів легше добиватися своєї мети. Діти люблять казки і не терплять нотацій, отже, за допомогою казки можна впливати на поведінку дитини, не викликаючи сильного спротиву з її сторони. Більше того, мовою казки можна розпочати розмову про щось досить складне, незрозуміле для сприйняття дитини, а також допомогти дитині в символічній формі виразити і відрегулювати важкі почуття, особливо якщо вона сама бере участь у придумуванні та інсценізації казки.

Казкотерапія спрямована на:

- Подолання дитячих страхів;
- Підвищення самооцінки;
- Розвиток творчих здібностей;
- Розвиток соціальної компетенції;
- Формування моральних якостей [23, с. 22].

Метод казкотерапії позитивно впливає на розвиток дружніх стосунків. Під час гри, перевтілюючись у казкового героя, дитина може спокійно розповісти про свої почуття, думки. Під час казкотерапії діти засвоюють необхідні моделі поведінки, навчаються реагувати на життєві ситуації, підвищують рівень знань про себе й оточуючих, тому що казки для них більш зрозумілі порівняно з поясненнями педагогів та батьків.

Отже, для формування відповідних педагогічних умов в класному колективі ми рекомендуємо, вчителю як організатору виховної роботи, проводити наступні форми роботи: година спілкування; створення відеороликів до ранкових зустрічей; свято дружби; тренінги; мої медіа друзі (створити презентацію про своїх реальних і медіа друзів); ведення блогу; систематичне проведення ранкових зустрічей; казкотерапія. Всі

діти в процесі такої цікавої інтерактивної діяльності оволодівають ефективними навичками взаємодії, розвивають такі якості як дружелюбність, доброзичливість, толерантність.

ВИСНОВКИ

Вході проведеного дослідження ми дійшли таких висновків:

1. Дружні стосунки - позитивні стосунки, які є безкорисними і засновані на доброзичливості, щирості та спільних інтересах. Вибір друзів в молодшому шкільному віці має свої особливості. Спочатку вибір друзів визначається за зовнішніми причинами: сидять за однією партою чи живуть в одному будинку. Згодом дружба ґрунтується на взаємній довірі і інтересі один до одного. Пізніше з'являються критерії дружби такі як взаємодопомога та відданість. Засобом створення дружніх стосунків дітей з однолітками в цьому віці є спілкування. Близькі стосунки з ровесниками, дружба, набувають в молодшому шкільному віці велике значення для психічного розвитку дитини, оскільки готують провідну діяльність наступного, молодшого підліткового віку - особистісне спілкування.

2. Важливу роль у становленні дитини як особистості і гуманізації стосунків між учнями у школі відіграє позаурочна діяльність. Вона полягає у задоволенні інтересів дітей, розвитку їх здібностей та спілкування, сприяє формуванню критичного мислення, ініціативи і творчості. Значна роль в цьому належить класному керівнику і педагогічному колективу школи які є організаторами позаурочної діяльності учнів. Позаурочна діяльність допомагає розвивати в учнів творчі здібності і позитивні стосунки з однолітками. Молодший шкільний вік є найбільш позитивним у моральному вихованні особистості. В цьому віці закладається фундамент морального розвитку, відбувається засвоєння моральних норм і правил поведінки. Ефективним

методом морального виховання молодших школярів є позаурочна діяльність, яка сприяє вихованню дружніх стосунків серед школярів. Вихованню дружніх стосунків учнів в позаурочний час сприяють: етичні бесіди на дану тему, виховні заходи, екскурсії, приклад педагога, трудова діяльність, зустріч з відомими людьми, благодійні акції, масові свята (дні, тижні музики, театру, дитячої книги, концерти, олімпіади, конкурси), проектна групова діяльність, театралізовані форми роботи (ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра та інші), квести, тренінги, ведення блогу та інші.

3. Для діагностики рівня сформованості дружніх стосунків учнів початкової школи ми підібрали наступні методики «Мозаїка» та Соціометричний тест. Отримані нами результати свідчать про середній рівень дружніх, та товариських стосунків у класному колективі.

4. Ми вважаємо, що для ефективного формування дружніх стосунків в класному колективі вчителю слід дотримуватися таких педагогічних умов:

1. Створити атмосферу в класі, як сприяла б виникненню позитивного дружнього ставлення дітей до однолітків (години спілкування, спільне створення відеороликів до ранкових зустрічей);

2. Планувати систематичну виховну роботу таким чином, щоб вона сприяла формуванню цінності друга, дружби та створювала дружні стосунки серед учнів (Свято дружби, створення презентації «Мої медіа друзі»);

3. Створити безпечне виховне середовище (ранкові зустрічі, казкотерапія);

4. Залучити кожного учня до цілеспрямованої спільної позаурочної діяльності з використанням сучасних освітніх технологій (тренінги, ведення блогу).

Всі діти в процесі такої цікавої інтерактивної діяльності оволодівають ефективними навичками взаємодії, розвивають такі якості як дружелюбність, доброзичливість, толерантність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абраменкова В.В. Социальная психология детства / В.В. Абраменкова. – М.: ПЕР СЭ, 2008. – 431с.
2. Бондар Л.М. Виховання моральних цінностей у школярів/ Л.М. Бондар// Початкова школа. – 2000. – №12. – С. 45-48.
3. Ващенко Т.Г. Діагностика моральних якостей особистості школярів/ Т.Г. Ващенко //Радянська школа. – 1996. – №2. – С. 19-23.
4. Виноградова А.М. Воспитание нравственных чувств у младших школьников / Виноградова А.М. – М.: Просвещение, 2008. – С. 49-61.
5. Виштак О.М. Сучасний підхід до позакласної виховної роботи. Нові форми позакласної виховної роботи / О.М. Виштак // Освіті. – 2014. – Режим доступу: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/42138/
6. Волкова Н.П. Педагогіка / Н.П. Волкова. – К.: «Академвидав», 2007. – 170-173с.
7. Глущенко А.Г. Внеклассная работа в начальных классах / А.Г. Глущенко. – К.: Радянська школа. – 1982. – 126 с.
8. Гнутель Я.Б. Виховна робота в сучасних умовах: теорія і методика / Я.Б. Гнутель. – Тернопіль: Астон, 2008. – 262с.
9. Гринь Т.Г. Про деякі аспекти гуманізації виховного процесу/ Т.Г. Гринь // Початкова школа. – 1996. – №9 – С.11-13.
10. Докуніна О.М. Моральне виховання дітей у процесі спілкування/ О.М. Докуніна // Початкова школа. – 1987. – №7. – 52-55с.
11. Етичне виховання молодших школярів. Творче виховання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського// Позакласний час. – 2000. – №25 – С. 38-39.

<https://westudents.com.ua/glavy/49136-3-pozaurochn-formi-navchannya.html>

22. Мартиненко С.М, Хоружа Л.Л. Загальна педагогіка / С.М. Мартиненко, Л.Л. Хоружа. – К: МАУП. – 2002. Режим доступа: https://stud.com.ua/24140/pedagogika/vihovannya_pozaurochniy_di_yalnosti
23. Моцкус Л.В. Застосування методу казкотерапії в початковій школі: методична розробка / Л.В.Моцкус – Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2018 . – 44 с.
24. Нова українська школа // Управління школою. – 2017. – Режим доступа: <https://nus.org.ua/articles/rankova-zustrich-shho-tse-i-navishho/>
25. Пашенко М.І. Педагогіка / М.І. Пашенко // Центр навчальної літератури. – 2019. – 228с.
26. Страхов И.В. О дружбе школьников / И.В. Страхов. – Саратов: Саратовское обласное изд-во, 2008. – 112с.
27. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу: у 5-ти т. Вибрані твори. – Т.І. – 2006. – 637 с.
28. Сухомлинський В.О. Слово вчителя в моральному вихованні: у 5-ти т. Вибрані твори. – Т5. – 2007. – 321-322 с.
29. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям: у 5-ти т. – Т.2. –1976. – 654 с.
30. Сушкова О.В. Формирование умений взаимодействия со сверстниками у младших школьников во внеурочной деятельности/ О.В. Сушкова// Начальная школа. Режим доступа: <https://docplayer.ru/48189173-Formirovanie-umeniy-vzaimodeystviya-so-sverstnikami-u-mladshih-shkolnikov-vo-vneurochnoy-deyatelnosti.html>

- 31.Тверезовська Н.Т. Сидоренко В.К. Методологія педагогічного дослідження / Н.Т. Тверезовська, В.К. Сидоренко // Центр навчальної літератури. – 2017. – 440с.
- 32.Титаренко Л.І. Особливості позакласної роботи в класах – комплектах/ Л.І. Титаренко // Початкова школа – 1993. №9. – 37-40с.
- 33.Ушинський К.Д. Питання виховання і навчання в початковій школі/ К.Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори: У2 Т. – Т.І. – 256 с.
- 34.Фіцула М.М. Педагогіка / М.М. Фіцула. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 528с.
- 35.Хмель В. Позакласна виховна робота на основі життєдіяльності об'єднання-гри/ В. Хмель // Початкова школа. – 2004. – №12. – С. 39-40.
- 36.Ходакоська О.В. Міжособистісне спілкування учнів/ О.В. Ходакоська // Шкільний світ. – 2007. – №17. – 2-10с.
- 37.Шатохін О.А. Виховання толерантності у дітей/ О.А. Шатохін // Психолог. – 2005. – С. 12-17.
- 38.Шнирман А.Л. Коллектив и развитие личности школьника / А.Л. Шнирман. – М.: Ленинград, 2012. 290 с.
- 39.Шустер Б. Материал для внеклассной работы / Б. Шустер – К.: Радянська школа. – 1984. – 320 с.
- 40.Эльконин Д.Б. Детские коллективы / Д. Б. Эльконин. – М.: Ленинград, 2011. Ч 2. – 121-140 с.

Додаток А

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Бурдюг Ганна Олександрівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

02.04.2020
(дата)

(підпис)

Ганна Бурдюг
(ім'я, прізвище)

Додаток В

ДОВІДКА
про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці
кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр
спеціальності 013 Початкова освіта (денна форма)

Автор роботи	Бурдюг Г
Назва роботи	Виховання дружніх стосунків молодших школярів в позаурочній діяльності
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Горлова А.В.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002567608
Результати перевірки	Схожість 23,1 %

Директорка Наукової бібліотеки
 АРУСТАМОВА

Нателла

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболь